

# L'eficiència com a força destructiva

## Conseqüències ecològiques de la globalització

Wolfgang Sachs

Fa segles ja que la recerca de matèries primeres i mercats ha impulsat les empreses capitalistes enllà de les fronteres dels seus països d'origen, però sols al llarg de les darreres dècades s'ha configurat un ordre internacional que opera, programàticament, per la formació d'una economia sense fronteres, transnacional. En el model mundial utòpic de la globalització econòmica la terra apareix com un espai homogeni, universal i permeable, en el qual els béns i el capital poden circular sense cap entrebanc. Hom se'l representa com un enorme mercat on els factors de producció es compren allà on són més barats (*global sourcing*) i les mercaderies es venen allà on atenyen els millors preus (*global marketing*). Però per a gran disgust dels neoliberals que voldrien prendre el cel per assalt, les societats es mostren a tot arreu indolents i escassament motivades. La feixuga tasca dels globalitzadors consisteix a adaptar una realitat bastant prosaica al seu model ideal. En l'horitzó dels seus esforços llueix la promesa de viure en un món que extreu el màxim dels seus limitats mitjans. Això és el que pretén la

liberalització dels mercats: assegurar per tot, mitjançant la força de selecció de la concurrència, l'ús eficient del capital, del treball, de la intel·ligència i també dels recursos naturals (i aconseguir noves opcions de poder). Només aquesta cura d'eficiència sempre renovada pot, segons la saviesa consagrada dels globalitzadors, posar les bases per al benestar de les nacions.

### LA GLOBALITZACIÓ REDUEIX EL CONSUM DE RECURSOS

L'objectiu d'aquesta perspectiva el constitueixen sobretot els grans complexos productius estatals de l'antiga zona de poder soviètica i, també, de molts països del sud. De fet, el proteccionisme cap enfora i l'esclerotització de les estructures cap endins van molt sovint lligats. En països on les elits del poder ocupen l'estat i se n'apropien de les riqueses es formen, amb molta facilitat, estructures parasitàries. Al costat de la monopolització de l'activitat empresarial per part de l'estat, la pressió sobre els treballadors i l'infraproveïment dels consumidors, és particularment l'explotació sense traves dels recursos naturals allò que ret, en aquests països, un benefici ràpid. El creixement es fa ben aviat sinònim d'augment de l'extracció de recursos naturals.

Wolfgang Sachs és director del Wuppertaler Institut für Klima, Umwelt, Energie. Recentment ha publicat *Planet Dialectics. Explorations in Environment and Development* (Zed Books, Londres, 1999).

Aquest ha estat el cas del petroli a la Unió Soviètica, a Nigèria o a Mèxic, del carbó a l'Índia i Xina, de la fusta a Costa d'Ivori i Indonèsia, dels minerals al Zaire. Naturalment, no és cap casualitat que el consum de recursos fos molt superior als antics països comunistes que a Occident. Les riqueses naturals hi eren cremades com a combustible gratuït, perquè era de propietat estatal, per a l'embranchida industrial, i més encara en la mesura que la palanca del creixement hi era la producció extensiva, no la intensiva. D'ací prové el guany d'eficiència en l'ús dels recursos quan les encararades economies estatals i burocràtiques s'obren a la concurrència mundial.

Aquest efecte de la globalització econòmica no recolza només en l'augment de l'acció del mercat. Els fluxos de comerç i inversions enllà de les fronteres obren també l'accés a tecnologies que tot sovint comporten, en comparació amb les que eren d'ús habitual, avantatges d'eficiència considerables. Aquest és el cas, en particular, de sectors com la mineria, l'energia, el transport i la indústria. Hi ha signes molt clars del fet que les economies obertes fan servir més aviat les tecnologies més eficients en recursos, ni que siga per l'accés més fàcil a la tècnica en cada cas més moderna. Per la seua banda, les empreses multinacionals tendeixen a fer un ús estandarditzat de les tecnologies més avançades als diferents països on operen, cosa que redueix els costos d'harmonització. La relació, certament, no hi és obligada, però és molt probable. L'efecte d'eficiència dels mercats oberts no obeeix només a la transferència de tecnologia. A més del costat de l'oferta, es pot observar també del costat de la demanda. Perquè les exportacions de mercaderies, que van dels nous països in-

dustrials als països postindustrials del nord, han d'ajustar-se a les preferències de consum d'aquests. Atès que en alguns mercats del nord predomina una demanda molt sensible a les qüestions ambientals, pot passar que les estructures productives del país exportador s'adaptin a aquestes pautes. Així, aquest tipus de demanda ha fet que hom exporte ara des dels països del sud motors menys contaminants, joguines de plàstic menys tòxiques o una quantitat menor de fusta procedent de la desforestació.

La globalització econòmica té com a objectiu d'instaurar l'imperi universal de l'eficiència productiva. Aquesta s'entén en el sentit microeconòmic; tendeix a afavorir a tot arreu un ús òptim dels factors de producció. Sovint s'inclou també en aquesta mateixa consideració l'ús de l'energia i les matèries primeres, i aquest és el principi que poden invocar els protagonistes de la globalització quan exalcen la liberalització dels mercats també com una estratègia contra el consum de recursos i la contaminació del medi (OCDE 1998). Bé és cert que han de treure importància al punt feble d'aquesta estratègia, car l'augment de la racionalitat microeconòmica pot ben bé anar de la mà d'una davallada de la racionalitat macrosocial, tant pel que fa a l'entrellat políticossocial com a l'aspecte ambiental. Perquè la liberalització dels mercats pot fer minvar el consum específic de recursos, és a dir, l'ús de recursos per unitat de producte, però alhora el consum global de recursos augmentarà si el volum total d'activitat econòmica s'expandeix. En la història de la societat industrial, fins ara, els guanys d'eficiència s'han traduït per regla general en noves oportunitats d'expansió. Ací rau —des del

punt de vista ecològic— el taló d'Aquil·les de la globalització.

## LA GLOBALITZACIÓ AMPLIA I ACCELERA EL CONSUM DE RECURSOS

També en l'època dels mercats globals, les empreses fan servir les estratègies tradicionals de creixement, com la racionalització o l'expansió. Si bé no tot creixement del producte brut implica un creixement equivalent dels fluxos de recursos, no hi ha cap dubte que la biosfera es troba sotmesa a una pressió creixent per l'antroposfera.

Entre 1980 i 1996 el comerç internacional ha crescut anualment una mitjana del 4,7 %, però les inversions estrangeres ho han fet el 8,8 %, els crèdits bancaris internacionals el 10 % i les transaccions de divises i accions un 25 % (*The Economist*, 8 d'octubre de 1997). Si considerem la distribució geogràfica d'aquests fluxos de capital, ensopeguem amb una novetat: per bé que la part del lleó de les transaccions de capital continua fent-se al si de la tríada EUA-Europa-Japó, les transferències privades de capital registren un augment gairebé explosiu especialment als deu *emerging markets* d'Àsia oriental i Amèrica del Sud. Aquestes transferències passaren de 44.000 milions anuals de dòlars a l'inici dels anys noranta a 224.000 milions de dòlars l'any 1996, per situar-se al voltant dels 170.000 milions de dòlars després de la crisi financera asiàtica del 1997 (French 1998, 7).

Amb la migració del capital d'inversió dels països de la OCDE, certament, es difon el model de desenvolupament fòssil als nous països industrials i molt més

enllà. Fàbriques d'automòbils a la Xina, plantes químiques a Mèxic, agricultura industrial a les Filipines: a tot arreu els països del sud s'afegeixen a la fase fòssil, intensiva en recursos, del desenvolupament econòmic. Aquest funest estil econòmic, que es consolidà a Europa cap a final del segle XIX i que es basa en bona part en la transformació de valors naturals gratuïts en valors-mercaderia, s'expandeix en amplíssimes zones del món acompanyant les inversions estrangeres. No cal dir que una part important d'aquest desenvolupament és impulsat també pel capital acumulat autòcton, però l'arribada massiva d'inversions estrangeres aprofundeix i accelera l'accés a les economies de rapinya ecològica. En el fons, regna una mena de mimetisme de la societat industrial que fa imitar modes de producció i de consum que, davant la crisi de la natura, caldria considerar ja superats històricament. Fins i tot quan l'ús específic de recursos és inferior al de la fase de desenvolupament corresponent dels països rics, el volum absolut de consum de recursos augmenta tanmateix poderosament.

Fet i fet, a la Xina i l'Àsia oriental es duplicarà el consum d'energia fòssil els anys 1990-2005 i amb això s'equipararà gairebé, quant a volum, amb el dels EUA. Cap al 1980 als carrers de l'Índia gairebé es podien veure només les antigues i venerables limusines tipus «Ambassador», uns artefactes que engoleixen força benzina, és cert, però dels quals emana un volum molt inferior de gasos contaminants que del gran nombre de vehicles eficients que a hores d'ara llancen a les vies públiques les nou companyies de fabricació d'automòbils que, d'aleshores ençà, s'han instal·lat en aquell país. És així com, a països

on fins ara el trànsit era bàsicament de bicicletes i transports públics, s'observa el bloqueig d'aquestes estructures de transport compatibles amb el medi i en comptes d'això, hi apareix un sistema de dependència estructural d'un alt consum de recursos. Respon del tot a aquesta lògica el fet que el Banc Mundial, tot i les nombroses declaracions favorables al *sustainable development*, esmerce dos terços de les seues despeses en el sector energètic a projectes adreçats a la mobilització de suports d'energia fòssil (Wysham 1997).

Són indefugibles noves «regles de joc» per a la concurrència econòmica, per tal de crear un espai de concurrència oberta que ja no estiga esmicolat en estils econòmics nacionals. Amb el nombre creixent de competidors que actuen en el mercat global, la concurrència esdevé cada vegada més forta. Per això a tot arreu els governs tendeixen a donar més importància a la competitivitat que a la protecció del medi ambient o dels recursos. És veritat que amb la creixent integració del mercat mundial es pot observar també una certa convergència de les regulacions nacionals, però això es produeix massa lentament i a un nivell massa baix.

No pot sorprendre que l'ambició d'aconseguir condicions iguals a escala mundial per a la concurrència, particularment pel que fa al comerç internacional, ensopegue amb el dret dels estats i les nacions a configurar els processos econòmics. D'acord amb les regulacions de l'Organització Mundial del Comerç, els estats no podrien expressar les seues preferències en qüestions com ara els components químics amb els quals es poden fabricar tèxtils, si es pot fer servir fusta procedent de la desforestació o si es poden aplicar mètodes

de tecnologia genètica per a la producció vegetal. És així com no es va poder mantenir, en el famós cas de la pesca de tonyina en l'àrea de lliure comerç nord-americana (NAFTA), la prohibició de la captura no intencionada de dofins, de la mateixa manera que en el conflicte entre els EUA i els estats de la UE sobre la carn de vedella engreixada amb hormones es discuteix el dret a no acceptar als mercats europeus l'entrada d'aquesta carn hormonada. Però com que hi ha tota mena de pressions sobre els estàndards aplicats als mètodes de producció interns, quan els importadors es troben en situació d'aconseguir avantatges competitius a través de l'externalització dels costos ambientals, en pateix clarament la competència dels estats per a configurar amb criteris de compatibilitat ambiental els processos productius. L'interès per la desregulació anul·la així l'interès proteccionista. Sota l'efecte competitiu del lliure comerç es posa en suspens de seguida la tímida i prudent reorientació de l'economia cap a la sostenibilitat.

Tots els esforços a favor de la desregulació serveixen a més l'objectiu de posar els processos de producció al marge d'influències «alienes», per tal d'optimitzar l'eficiència en l'ús dels factors productius. Això hauria de beneficiar en primer terme els consumidors, perquè el funcionament desregulat permet una oferta més àmplia a través d'una entrada més fàcil al mercat i preus més baixos per la concurrència més gran. Tanmateix, un règim d'eficiència sense cap entrebanc en sectors ambientalment sensibles pot conduir, en conjunt, a un consum més gran de recursos. Si baixen els preus del gasoil de calefacció, de la benzina, de la fusta o de l'aigua, normal-

ment pujarà la demanda d'aquestes matèries i, a més, minvaran els incentius per utilitzar tècniques estalviadores de recursos. Els preus baixos, en un sistema de preus que no reflecteix adequadament els costos ambientals, acceleren el malbaratament de recursos. És difícil però córrer racionalment, d'una manera encara «més eficient» en la falsa direcció.

Enlloc no s'ha realitzat més completament que als mercats financers l'espai d'una concurrència globalitzada, al marge de fronteres. Amb els mercats financers electrònicament lligats, el capitalisme ateny finalment el seu ideal secret: uns moviments de mercat absolutament lliures d'entrebancs. El capital en cerca d'inversió es precipita als països i, amb idèntica facilitat, els abandona. Quan hi arriba, desperta falsos somnis; quan se'n va, hi deixa vides humanes i ecosistemes arruïnats (Cavanagh 1998). Les crisis monetàries constitueixen una amenaça per a la natura dels països afectats. Agreugen la fam, de tota manera crònica, que tenen els estats, fortament endeutats, de divises, per poder pagar crèdits i importar un mínim d'aliments, productes i capital. En aquestes condicions sovint no hi ha una altra possibilitat que recórrer a la natura, de la qual se'n pot disposar de franc, com a proveïdora de divises. El boom actual d'exportació de petroli, gas natural, metalls, fusta, pinsos i productes agrícoles es veu alimentat, en bona part, per les greus crisis financeres dels països del sud. Boscos enormement valuosos cauen, a colps, a conseqüència de la càrrega del deute. Fins i tot hom podria parlar —com diu amb agudesia Menotti— d'una relació causal entre la caiguda de les monedes i la caiguda dels arbres.

I les mesures de sanejament que es prenen davant una crisi monetària i d'endeutament sota la tutela, sovint a frec del xantatge, de l'FMI, condueixen normalment a la venda forçada de recursos naturals al mercat mundial. Ara bé, els nombrosos programes d'ajust estructural als països del sud i de l'est es plantegen com a objectiu redreçar les balances de pagaments mitjançant l'augment de les exportacions, a fi i efecte de recuperar els inversors estrangers tot oferint una moneda estable. Una ullada a la història dels programes d'ajust estructural ensenya que —a més dels ciutadans, afeblits socialment— és justament el medi ambient el que és ofert com a ostatge per a l'expansió de les exportacions. Però no és estrany que la llei de l'oferta i la demanda anul·le els fruits del foment de les exportacions. L'augment de l'oferta als mercats de matèries primeres fa sovint baixar els preus i la reducció del rendiment final ha de ser compensada amb l'exportació de quantitats més grans. Si la crisi financera afecta també els països importadors, decaurà també, a més a més, la demanda, la qual cosa pressionarà ulteriorment sobre els preus. Exactament això és el que passà després de la crisi asiàtica de 1997. Els preus de les matèries primeres baixaren força al mercat mundial, amb una reducció fins i tot d'un 25 % en un any. Per tal com arran de la crisi minvà també la demanda a països com Japó, Corea i Malàisia, el moviment a la baixa dels preus experimentà un nou impuls, amb la conseqüència que els països dependents de les exportacions de matèries primeres acceleraren la rapinya. Els fluxos monetaris dominen així sobre els fluxos materials, molt marcadament quan es produeix una davallada econòmica.

Totes les formes de la globalització econòmica –tret de la dels mercats financers internacionals– recolzen en els transports físics. Les distàncies es difuminen pertot, tant pel que fa al consum com als factors productius i, així, trobem samarretes xineses a Alemanya, tomaques equatorianes als Estats Units; les màquines exportades des d'Europa s'agombolen als molls del port de Xanghai. El comerç mundial creix un 6 % anualment, gairebé dues vegades més que l'economia mundial. Els productes foranis, de la carn a la mecànica de precisió, tenen un paper cada vegada més important en molts països, de la mateixa manera com, a la inversa, fins i tot petites empreses busquen fortuna als mercats estrangers. Però l'expressió «comerç internacional» suggereix associacions foravides. Les nacions ja no intercanvien aquells productes que recíprocament no produeixen –com era el cas, temps enrere, de l'intercanvi de matèries primeres per productes industrials– sinó que justament al comerç més important, que es dona al si de l'OCDE, hi apareixen proveïdors estrangers que s'afegeixen als nacionals. No vénen a omplir buits en l'oferta nacional. Més aviat tracten de desplaçar l'oferta nacional per mitjà de preus més baixos o de la diferenciació simbòlica del producte (Pastowski 1997). I així s'exporten automòbils coreans al país de l'automòbil per excel·lència, EUA; o s'exporta cervesa mexicana al país de la cervesa, Alemanya. La meitat, si fa no fa, del comerç mundial es du a terme al si de branques industrials, és a dir, les mateixes mercaderies són alhora importades i exportades (Daly 1996, 5).

El sistema de tràfic aeri internacional assegura, de manera particular, la relativització de les distàncies i la rapidesa del

transport de béns/persones d'alt valor. El transport aeri de persones augmenta un 5 % anualment, la qual cosa pot significar una duplicació el nombre de passatgers cada 15 anys. Tot i que, ara com ara, gairebé la meitat del transport aeri és de caire turístic, en l'augment dels fluxos de viatges es reflecteix la geografia de la globalització econòmica. Entre 1985 i 1996 els ingressos de les companyies aèries que operen amb línies interiors a Xina s'han multiplicat per set; els ingressos de les que operen amb línies de l'Àsia sud-oriental, amb línies entre Europa i l'Àsia nord-oriental i entre Nord-amèrica i l'Àsia nord-oriental s'han multiplicat per tres; mentrestant, en les altres línies es pot parlar, a tot estirar, d'una duplicació dels ingressos, quan no d'un estancament, com en el cas d'Àfrica (Boeing 1998). Encara més fortament creix el transport aeri de mercaderies. Després de taxes de creixement d'entre el 7 i el 12 % a mitjan dels anys noranta (Boeing 1998) hom calcula a llarg termini una taxa de creixement del 6,6 % anual. Ara bé, aquestes xifres són encara superades, i de lluny, per les taxes de creixement esperades del transport urgent internacional: DHL i altres firmes de missatgeria aèria tenen creixements anuals del 18 %.

L'obstacle de la distància desapareix. Com se sap, el preu del petroli està lluny de reflectir tots els costos ecològics, més aviat cau dràsticament des de 1980, i el petroli és la base, el ressort, de quasi tots els transports. Malgrat tots els avenços d'eficiència, el transport ha estat l'únic sector, als països de l'OCDE, en què les emissions de CO<sub>2</sub> han augmentat encara els darrers anys. A més, el transport exigeix alguna cosa més que combustible: ha de

comptar amb vehicles, carreteres, ports i aeroports; tota la infraestructura de la indústria del transport exigeix una quantitat ben considerable de materials i d'espai. Aquests costos, però, són traslladats a la societat en general; no apareixen en les tarifes. En aquestes condicions es fa fàcilment invisible fins a quin punt la superació de les distàncies geogràfiques i de la durada temporal es paga amb la derogació de la natura.

Els resultats de la ronda Uruguai del GATT, que es va cloure el 1993 amb l'aprovació d'un paquet d'acords comercials i la fundació de l'OMC, incloïen també un acord sobre drets de propietat intel·lectual: l'acord sobre *Trade-Related Intellectual Property Rights* (TRIPS). Sense un acord d'aquesta mena no tindria gaire futur comercial, per exemple, l'aprofitament de les noves reserves de matèria primera, el material genètic dels éssers vius. El TRIPS obliga tots els països a garantir la protecció legal de les patents d'invents i descobertes, bé de productes o de procediments, en tots els camps de la tècnica. Per a la comercialització de productes basats en una recerca intensiva les patents, certament, són imprescindibles. Perquè sols el títol de propietat constitueix una mercaderia; sense això els objectes útils serien d'accés lliure i part dels *commons*: un domini públic. Per aquesta raó l'ordenació garantida de la propietat és la cotilla juridicosocial d'una economia de mercat, de la mateixa manera que la supressió –més o menys violenta– dels dominis públics rurals (camps, praderies, boscos, pesqueres) fou històricament la premissa de l'expansió del capitalisme agrari. Ara: els éssers vius tenen la característica, ben poc afavoridora de la venda, que s'autorepro-

dueixen. Les llavors, per exemple, produeixen plantes, que al seu torn aporten les llavors de la sembra següent. Per això el caràcter de mercaderia d'un ésser viu no perdura gaire: ja a la segona generació no caldrà comprar-lo. Una mala notícia per a qualsevol inversor. Si les mercaderies poden autoreproduir-se, aleshores la reproducció del capital té els peus de fang. Davant d'aquest fet, només hi ha dues possibilitats: o impedir la reproductibilitat –temptativa que es du a terme mitjançant la introducció de l'anomenat «gen *terminator*» en les llavors– o obtenir rèdits de l'aprofitament d'un procés viu tècnicament modificat mitjançant la percepció de pagaments garantits per la llicència d'ús. Mentre que abans els colonialistes s'apropriaven dels recursos minerals o agraris mitjançant el control físic d'un territori, ara les empreses de biotecnologia s'asseguren l'aprofitament dels recursos genètics mitjançant la patent, mundialment reconeguda, de seqüències d'ADN.

## LA GLOBALITZACIÓ TRANSFORMA LA GEOGRAFIA DE LA PRESSIÓ SOBRE L'ENTORN

Les conseqüències per a la diversitat d'espècies vegetals podrien ser similars. Ni tan sols caldrà insistir en les nombroses amenaces que podria comportar la difusió incontrolada d'espècies transgèniques. Fins i tot un desplegament sense accidents de cap mena de les tècniques de la manipulació genètica a l'agricultura del sud esborraria una gran varietat de plantes de l'evolució. Caldria preveure aleshores una cursa competitiva que deixaria de banda les varietats no industrials i les varietats locals.



Això soscava la seguretat alimentària precisament dels més pobres, que no disposen de diners per a la compra de plantes industrials. I mena a la pèrdua de totes aquelles plantes que no pertanyen a les varietats seleccionades com a aptes per al cultiu a gran escala. Així doncs, un sistema global de patents biotecnològiques amenaçaria de conduir no res menys que a una simplificació de la biosfera.

D'uns anys ençà és normal trobar als restaurants una variada oferta de plats de salmó: marinat, fumat o al forn. Els alemanys consumeixen uns 70 milions de quilos l'any d'aquest peix tan preuat, que ve de les piscifactories de Noruega o Escòcia a les lleixes dels supermercats (Oppel 1999). Però com en qualsevol explotació basada en la cria i engreixament massiu d'animals, cal fer-hi servir quantitats ben considerables de pinsos fabricats amb aquesta finalitat. Per a ser exactes: per a obtenir 1 quilo de farina de peix cal esmerçar 5 quilos de peix de pesquera, i d'això se'n traurà 1 quilo de salmó. La matèria primera prové bàsicament de les captures que es fan a les costes del Pacífic de Sud-amèrica —on les quotes es redueixen com a efecte de la sobreexplotació—, transformades en farina de peix a les ciutats portuàries de Perú, que es troben a frec d'ofegar-se entre la contaminació, els residus i els vessaments d'aigües brutes. Aquest exemple permet copsar quina mena de divisió ecològica del treball s'ha instaurat entre els països del nord i els del sud (incloent-hi ara també els de l'est) arran de la prolongació de les cadenes de proveïment. En reparar un procés de producció en indrets de diferents països, s'imposa amb facilitat la tendència a separar costos i guanys i a redistribuir-los cap a dalt i cap a baix en la cadena.

De tota manera fóra un error creure que amb l'entrellaçament a escala mundial d'oficines, fàbriques, explotacions agràries i bancs té lloc ensems una descentralització de totes les funcions, de la producció al finançament passant pel planejament. I d'una descentralització dels ingressos, millor no dir-ne res (Sassen 1996). Malgrat tots els intents d'augmentar l'autonomia de les unitats inferiors, el que s'esdevé és més aviat el contrari: amb la subdivisió de les activitats econòmiques hi va aparellada una concentració del control i dels beneficis als nusos privilegiats de l'economia-xarxa (Castells 1996). El desplaçament d'inversions a països llunyans és compensat per un retorn de poder i de beneficis als països matriu o, més exactament, a les *global cities* del nord. Mentre que proliferen les zones especials d'exportació a BanglaDesh, Egipte o Mèxic —on la força de treball barata, la inexistència d'impostos i les permissives normes ambientals ajuden a rebaixar considerablement els costos de producció— a Hong Kong, França o Londres s'enfilen cap al cel les enormes torres d'oficines dels bancs i les seus centrals de les empreses.

Amb la redistribució del poder econòmic es transforma també la distribució de la càrrega ambiental en l'espai geogràfic. Si definim el poder en un sentit ecològic com la capacitat d'internalitzar, per una banda, els avantatges ambientals i d'externalitzar, per l'altra, els costos ambientals, es pot suposar que amb la prolongació de les cadenes econòmiques s'enceta un procés que en concentra els avantatges al capdamunt i els desavantatges al capdavall. Dit d'una altra manera: els costos ambientals que genera el procés transnacional de creació de valor augmentaran especial-



ment als països del sud i de l'est mentre que les economies postindustrials seran cada vegada més «ecològiques». De fet, al costat de nombrosos exemples particulars, avala aquesta interpretació també tota una sèrie de dades molt agregades relatives als fluxos materials internacionals. Així, la part del consum total de recursos que es fa a l'estranger és en el cas d'Alemanya el 35 %, de Japó el 50 % i d'Holanda el 70 % (Adriaanse *et al.* 1997, 13). Com més petita és la superfície d'un país industrial, més gran sol ser la separació geogràfica entre els llocs on recau la càrrega ambiental i els llocs on recauen els avantatges de consum. En el cas de la indústria de l'alumini, per exemple, l'extracció de bauxita es fa, a més d'Austràlia, sobretot a Guyana, Brasil, Jamaica i Guinea. La següent etapa del procés, que té lloc a les fonderies d'alumini, es va traslladar més i més, als anys 80, dels del nord cap a països com Brasil, Veneçuela, Indonèsia o Bahrein. Però l'activitat relacionada amb la investigació del material i les seues aplicacions es concentra bàsicament als països de l'OCDE (Heerings-Zeldenrust 1995, 33). En conjunt, i malgrat el fort consum, la producció d'alumini s'ha reduït molt al Japó i lleugerament a Europa; les importacions procedents del sud omplen el buit (Mason 1997).

Una ullada al sector dels ordinadors mostra fins a quin punt viu també precisament la indústria d'alta tecnologia de la nova divisió ecològica del treball: en les 22 empreses d'ordinadors dels països industrials, més de la meitat de la fabricació, amb un component tòxic important, de xips es fa a països en desenvolupament (French 1998, 28). ¿No constitueix això un esbós dels perfils de la futura reestruc-

turació de l'economia mundial? Les economies del nord basades en el *software* planifiquen i es vanten del seu medi ambient net; les economies industrials dels països emergents fabriquen i han de bregar amb la clàssica contaminació de l'aigua, l'aire i els sòls; mentre que les economies basades en matèries primeres dels països pobres es dediquen a activitats d'extracció i soscaven la base de l'existència d'aquell terç de la humanitat que viu directament de la natura.

### QUINA GLOBALITZACIÓ I DE QUI?

La globalització no és cap monopoli dels neoliberals. En la transnacionalització de les relacions socials participen els actors més diversos, inspirats per les filosofies més diverses. I el moviment ecologista és un dels agents més importants del pensament global. En qualsevol cas, el moviment ecologista ha de reconèixer avui que —ni que siga provisionalment— el missatge imperial ha guanyat. El sistema de normes del GATT, la NAFTA i l'OMC —nascut de l'esperit de superació de les fronteres— codifica el món com un espai econòmic de lliure accés, on gaudeix de primacia la lògica econòmica. Les noves regles que hom ha establert tendeixen a convertir les empreses transnacionals en subjectes sobirans, alliberats d'obligacions envers regions i comunitats polítiques. Per això s'elimina qualsevol proteccionisme favorable als estats, però per a substituir-lo per un proteccionisme favorable a les grans companyies.

Mirant enrere, cap a la darrera dècada del segle xx, no podrem evitar de treure la conclusió que Rio de Janeiro fou molt bo per a la retòrica, mentre que Marràqueix,

en canvi, ha estat aplicat d'una manera molt seriosa i operativa. I tanmateix, «Rio», la Conferència sobre Medi Ambient de les Nacions Unides de 1992, fou l'origen de la llarga sèrie de convencions internacionals sobre el clima i la biodiversitat a través de les quals hom ha fixat regulacions ambientals que havien de dirigir la dinàmica de l'economia mundial per vies ecològicament menys destructives. Per la seua banda, «Marràqueix» assenyalà el moment fundacional de l'Organització Mundial del Comerç, després de la Ronda Uruguai del GATT, i de la importància creixent del Fons Monetari Internacional com a govern en l'ombra per a molts països. Per un costat, les convencions sobre medi ambient impliquen els estats sobirans com a entitats responsables, cridades a fer valer l'interès comú als seus territoris respectius. Per l'altre, els acords econòmics tenen com a premissa empreses sobiranes, que operen a escala transnacional, que no pertanyen a cap territori i que, per això, no són responsables davant cap estat. Ja avui en formen part, de les 100 unitats econòmiques més grans del món, 49 països. La resta, 51, són empreses. □

*Traducció de Gustau Muñoz*

ADRIANSE, Albert *et al.* (1997), *Ressource Flows: The Material Basis of Industrial Economies*, Washington.  
 BOEING (The Boeing Company) (1998), [www.boeing.com/commercial](http://www.boeing.com/commercial).  
 BROWN, Lester *et al.* (1998), *Vital Signs 1998*, Washington.  
 CASTELLS, Manuel (1996), *The Rise of the Network Society. The Information Age. Economy, Society and Culture*, vol. 1, Oxford.

CAVANAGH, John (1998), *Background to the Global Financial Crisis* (manuscrit), San Francisco: International Forum on Globalization.  
 DALY, Herman (1996), *Free Trade, Capital Mobility and Growth versus Environment and Community*, conferència pronunciada el 26 de setembre de 1996 a La Haia.  
 FLITNER, Michael (1998), Biodiversity: Of Local Commons and Global Commodities, a M. Goldman (ed.), *Privatizing Nature. Political Struggles for the Global Commons*, Londres, pp. 144-166.  
 FRENCH, Hilary (1998), «Investing in the Future: Harnessing Private Capital Flows for Environmentally Sustainable Development», *Worldwatch Paper* 139, Washington.  
 HEERINGS, Hans i Zeldenrust, Ineke (1995), *Elusive Saviours. Transnational Corporations and Sustainable Development*, Utrecht.  
 JOHNSTONE, Nick (1997), «Globalization, Tecnology, and Environment», *OECD Proceedings, Globalization and Environment*, París, pp. 227-267.  
 JONES, Tom i Robert YOUNGMAN (1997), «Globalization and Environment: Sectoral Perspectives», *OECD Proceedings, Globalization and Environment*, París, pp. 199-221.  
 LAPPÉ, Mark i Britt BAILEY (1998), *Against the Grain: The Genetic Transformation of Global Agriculture*, Londres.  
 MASON, Melanie (1997), «A Look Behind Trend Data in Industrialization: The Role of Transnational Corporations and Environmental Impacts», *Global Environmental Change*, vol. 7, pp. 113-127.  
 MENOTTI, Victor (1998), *The Environmental Impacts of Economic Globalization*, San Francisco: International Forum on Globalization.  
 OCDE (1998), *Kein Wohlstand ohne offene Märkte. Vorteile der Liberalisierung von Handel und Investitionen*, París.  
 OPPEL, N. v. (1999), «Aus fünf Kilo Fisch wird ein Kilo Zuchtachs», *Greenpeace Magazin* 1/1999, pp. 40-41.  
 SACHS, Wolfgang (1999), *Planet Dialectics. Explorations in Environment and Development*, Londres.  
 SACHS, Wolfgang (2000), «Wie zukunftsfähig ist die Globalisierung?», *Wuppertal Papers*, núm. 99, Wuppertal.  
 SASSEN, Saskia (1996), *Losing Control?*, Nova York.  
 SPRENGER, R. U. (1997), «Globalization, Employment, and Environment», *OECD Proceedings, Globalization and Environment*, París, pp. 315-366.  
 WYSHAM, Daphne (1997), *The World Bank and G-7: Changing the Climate for Business*, Washington.